

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

V red devane od *Dr. Janeza Bleiweisa.*

Tečaj VII.

V sredo 16. véliciga travna (maja) 1849.

List 20.

Zvest prijatelj zdravilo življenja.

(Sonet).

Kot rudar perve dni brez luči v jami,
V kateri sonce nikdar ne posije
V temoto večno, ki votline krije
Izdelane pod rudnimi gorami,

Izvediti zastonj se trud' in mami:
Kje rešnji pot na beli dan se vije,
Kje kateri delavec na sveder bije,
Kje strašen brezen zeva pod nogami —

Tak komur sreča ni prijatla dala,
Zvijace tega sveta niso znaue,
Po njem mirú iskaje revež lazi.

Steza, ki ga je v ternje pripeljala,
Pred njim še prav prav svitla ne postane,
Ko v novih rev gosave že zagazi.

—č.

Kakó kebre pokončati in mertve v prid obrniti.

Novíce so vsako kebrovo léto kmetovavcam pripovedovale, kako škodljivi so keбри in kebrovi červi, in jih opominovale, de naj si prizadevajo, jih pokončati.

Vémo sicer, de se marsikter kmetovavec za take opomine še ne zmeni ne, kakor se s žalostjo prepričamo, de veliko kmetam tudi za zatiranje gosence ni clo nič mar, kér če gremo po vaséh, vidimo cele kepe gosence zalege po drevesih! Iz tega vidimo, de prazno slamo mlatimo s svojimi dobrimi sveti in opomini. Pa naj bo! če je tudi sto gluhih, deset jih je vender pametnih, ki naše besede poslušajo in se ne kesajo, dese po dobrih svetih ravnajo.

Učeniki, duhovni in drugi, ki ste po deželi, prosimo Vas, podučite mladost v ti reči, in veliko veliko dobriga boste storili, — in vi pametni kmetje in dobri gospodarji, budite lenúhe in nemarneže, de spoznajo, de je njih in vaša škoda, če se gosence in keбри ne pokončajo.

Poglejte, kakó tam vaš sosed uboziga fantiča pretepa in ga kolne, ki ga je zalezal, de se je na njegovo drevó spravil in si kake 3 hruške ali jabelka odtergal. De pa gosence in keбри celo drevó pokončajo, iz tega pa si nič ne storí!! Ali ni to neizrečena neumnost, nezapopadljiva lenôba in gerda nemarnost, zavoljo ktere mora dostikrat cela soseska terpeti.

Umni možjé! stopíte na noge, in ne pripustite, de se vam po lenôbi vašiga sosedá škoda godí. Ne gosence, ne keбри so kazin (štrafinga) Božja, ampak vaš léni sosed vam je kazin Božja! Podučite ga prvič z lepim, kér je morebiti zarez nevedin. Če pa podúk ne pomaga, naj stopijo dobri in umni gospodarji cele soseske skupej, in naj terjajo, de kakor eden morajo vsi ravnati, kér škoda vse zadene.

Kér je létas zopet kebrovo léto, moramo ponoviti podúk, kako se da ta škodljiva žival pokončati in pokončana v prid obrniti.

Stara in znana resnica je, de keбри jajčka zležajo, iz kterih se beli červi, ki 3 léta v zemlji živé in se po tem spet v kebre spremenijo. Naj bo tedaj ta žival v podobi kebra ali červa: zmirej je škodljiva. Kmetovavec si mora tedej prizadevati, kebre in červe pokončati. Če pokončá kebre, berž ko se pokažejo in predin novo zalego storé, vbrani tudi červe, ki so njih škodljivi otroci. Zató svetjemo in opominvamo: pokončajte kebre, preden naprejšnjo zalego storé, kér se takó dveh nadlog rešite!

Keбри pokončajo cvetje in mlade peresca ne le sadnih, temuč tudi gojzdnih dreves, de v hudim kebrovim létu hrast, kostanj, gaber in druge drevesa blizo do kresa gole ostanejo, in še clo v drugim létu škodo terpé, kér v rasti zaostanejo.

Červi kebrovi (beli červi, ki jih vsak pozná) s svojo požrešnostjo tudi grozno veliko škodo storé, kér spodjedajo ne le žita in družih zeliš, ampak tudi oglodajo in spodjedó cele korenine mladim drevescam, de se morajo posušiti.

Požrešnost gosence vsak clovek pozná — in lejte! kar so pri metuljih gosence, to so červi pri kebrih. Kdor to vé, zapopade lahko neizrečeno škodljivost kebrovih červov, čeravno pod zemljo tičé, in bolj skrivéj škodo delajo.

Pomočki zoper červe ne zdajo toliko, kolikor bi bilo želeti. — Pri oranji naj se poberajo červi in pokončajo. Kér pa to delo prekasno od rok gré, ne zda veliko — vender naj se popolnoma v nemar ne pustí, kér se da veliko tega merčesa pokončati. — Nar hujši sovražniki červov (pa tudi kebrov) so vrane, vrani ali krokarji, srake in kavke, ki, berž ko vidijo oratarje zemljo obračati, perletijo červe pobirat in njivo čistit téh škodljivih gostov. Zatorej, kmetovavec! ne bodi tem tícám sovražnik; pusti jih živeti, čeravno ti kaj maliga žita pozobljejo; saj ti na drugi strani veliko več dobička storé. — Nektère skušnje so tudi pokazale, de se kebrovi červi — enako bramorjem — radi zberajo v jame v jeseni na njivi skopane in pozimi z gorkim gnojem napolnjene — potem pa na sneg ali na mraz razmetani poginejo. Skušnja ni težka, in gnoj na grunti ni od škode, čeravno červov ni sklical. — Toliko od červov.

Zdej pa od kebrov, kteri se dajo lože loviti in zatreti — in kteri nam ravno zdej škodo delajo. Trudni velik, dobiček pa; torej naj se povsod soseske tega dela lotijo, — otroci zamorejo veliko pomagati.

Zjutrej zgodej, dokler so keбри še bolj okorni, jih z drevja trési in v posode pobiraj. Po tem jih popari ali v vodi vtopi, in jih s perstjó ali apnam zmešane za gnoj porabi. Če strohljene kebre okoli

mladih drevesc potreseš, ti bojo čuda lepo rastle. — Prešičem, racam in kokošim se tudi pozobati dajejo, pa zaporedama preveč jim jih dati, ni zdravo. — Iz kebrov se napravi tudi dobro olje za kola mazati, takóle: Vzemi 2 velika lonca; večiga do verha zakopaj v zemljo, manjšiga pa napolni s kebrí, ga pokri s tako gosto drateno mrežico, de kebrí skozi ne padajo, in po tem ga povezni verh prazniga, ki je v tleh zakopán. Potem se napravi oginj okoli lonca, ki je s kebrí napolnjen; oginj jih umorí in jim mast v spodnji lonec zleče. Skušnje učé, de iz 12 bokalov kebrov se dobí 3 bokale kolomazila.

Kmetovavci! lejte, takó se da škodljiva reč v koristno obrniti, če smo le pametni in pridni. — Še enkrat vas prosimo: širite ta podúk po deželi, de boste obudili združeno pomoč zoper toliko škodljive kebre! Vaš lastni dobiček bo.

Iz kmetijskiga zbora na Dunaji. **Od gojzdov.**

(Konec.)

10) Sužne pravíce drevarjenja naj se z razdelitvijo tem pravícam primerjenih gojzdnih delov odpravijo; pašne in nasteljne sužnosti pa naj se tako poravnajo, de bojo gojzdi zamogli prihodnjič v boljšem stanu obstati; zatorej naj se

a) paša po gojzdh v tistih krajih ne pripustí, kjer bi živina mladikam in dorastikam škodovati zamogla;

b) v vprepoved djanih gojzdh paša sama od sebe neha, in če na pašo postavljena živina v gojzdu čez noč ostane, se mora v ograjah zavarovati;

c) od vsih gojzdov bi se pri oskerbovanji visoko-plodnih gojzdov (Hochwälder) mogel 3ti, 4ti, 5ti ali saj 6ti del celiga prostora, pri štoroplodnih gojzdh (Niederwälder) pa polovíca, 3ti, 4ti, ali saj 5ti del prihraniti, de se po njih pasti ne sme.

11) Nastelja, ki je od listja in mahú, se sme le z lesenimi grabljami pograbití. Namesto grase se zna temu, ki ima pravíco steljo nabirati, tudi nastelja (listje ali mah) prideliti. —

12) Zoper škodo v sosednih gojzdh, ktera se po posekovanji veterniga plajša (Windmantel) naredí, potem zoper vodno škodo, zoper poškodovanje, ki lesu kukci ali kebrí in gosence žugajo, potem zoper oginj in požiganje, naj se dajo tudi postave.

13) Kar zadene pravíco plavljenja lesá, je bilo odločeno: de, kjer je tista pravíca izključljivo v posestvu samestnih oséb, čez 33 lét nehati mora, de se nizke cene plavljenja po vodi vsi v okrogu plavljenja dotičnih plavljskih potokov stoječi gojzdi po tem času enako vdeležiti zamorejo. —

14) Kar tiče določke, ktere gojzdna kaznovavna postava, in povračilo gojzdnimu gospodarju storjene škode tirja, je bila od gojzdniga odbora splošna cenitev ali tarifa škode povračila s podstavo splošnih cén posvetvana, ktera bo velikimu pogrešku v tem razdelku kaznovavniga reda zadostila, zraven pa vsako samovoljnost in enostranost, ki se pri cenitvi povračíl gojzдне škode tako lahko priméri, popolnoma popravila. —

To so bili pomenki in sklepi kmetijskiga zbora v gojzdnih rečéh, kteri sklepi pa — kakor je bilo že večkrat rečeno — še niso že zdej veljavne postave, ampak bojo kmalo obljubljenim postavam v podlago služile.

Celi svet spozná, de je zadnja potreba, de se na boljši varstvo gojzdov gleda, sicer naši vnuki ne bojo imeli s čim kuriti in zidati. Torej tudi vsak umen gospodar spozná, de je résnih postav silno potreba, ktere pokončanje gojzdov branijo.

Hironim Ullrich.

Kmetovavec kmetovavcam v resni premislík. *)

Kar kmetijstvo narbolj podpira, je domača živina. Kmetovavec, ki mu živina dobro plenja, bo tudi kmetijstvo v dobrim stanu ohranil; naj mu pa živinah ira, mu vse druge pomoge kmetijstva kviško ne spravijo: vse pojde vsaksebi. Sreča pri živini je sreča pri celim kmetijstvu. Kako rada pa de se nesreča med živino pritisne, v koliki nevarnosti de je sploh, nam je vsim zadostí znano. Kolikokrat se sliši, de je temu krava proč prišla, de je unimu konj padel, drugimu vse svinje! Zdaj sili kmetovavcu nesreča v hlev, ko živinče pometava, zdaj slabo vreme živinske bolezni v kraj pripelja, zopet se konj práv ne podkuje, in vso svojo veljavo zgubi. Živinskih zdravnikov je sploh malo: delječ se mora v sili po-nj, in poprej ko pride, je večkrat že vse zamujeno. Práv izučenih je še manj, in ti, ki so, svoje znanje čudno skrivajo, de nihče ničesar od njih ne zvé, in njih znanje gré sploh z njimi vred pod zemljo.

Rojaki! ali bi ne bilo želeti, de bi med nami kaj več takih bilo, ki bi znali boleznim v hleve braniti, in če se v hleve vrinejo, jih zopet od ondot srečno odpravljati? Ali bi ne bilo želeti, de bi živinskih zdravnikov med nami več bilo, kot jih je?

Od kod si jih pa dobiti? Šola za živino zdraviti, konje modro podkovati, je zdaj le na Dunaji in v Gradcu, pa tam je nauk čisto nemški.

Pa bolji doba se nam Slovincam približuje. Krajnsko kmetijsko društvo, ki je za zboljšanje kmetijstva že toliko koristniga storilo, si je zdaj tudi skerb naložilo, slovensko šolo v Ljubljani vpeljati, v kteri se vsaki, de le slovensko brati in pisati zná, v desetih mescih v vsim tem do čistiga izučí, kar zadene živini streči, de dobro plenja, jo v potrebi zdraviti ako zbolí, konja dobro podkovati, de mu kopita ne poškodje. Dva možá, že tudi nam Štajarcam dobro znana, obadva doktorja zdravilstva in na Dunaji izučena zdravnika za živino, oba rojena Slovenca, sta sklenila vés ta poduk čisto zastonj deliti vsakimu Slovincu, naj pride od kodar hoče v Ljubljano. De pa ta poduk vsakimu v glavo pojde, se bo vse po redi kazalo. Ljubljanska kmetijska družba bo dala svojo pristavo, ki jo na Poljanah ima, de se poslopje v šolo oberne. Kér bo pa potreba ne le prostora za šolo, kjer bojo slovenski učenci nauk poslušali, temuč tudi več hlevov, de se bo v nje bolna živina devala, de se tam zdraví, in učenci učijo zdraviti jo, dalje kovačnice in apoteke: je družba toliko dobrotljiva bila, de je svojo drugo pristavo „Franzenhof“ prodala, de bi z denarjem imenovanim potrebnostim pripomogla; vender je iz te pristave le samih 1800 gold. skupila. Obernila se je na dobrotnike, in češde tudi na svojo lastno kaso, in ima zdej, kakor nje razglas od 10. svečana t. l. kaže, z vsim 2836 goldinarjev v ta namen. Cela priprava pa, kakor ravno ta razglas pové, bo vzela narmanj 7,000 goldinarjev, tako de ji manjka pri vsej njeni dobrotnosti še 4,364 goldinarjev.

(Konec sledí.)

Písno, kakor smo pisali!

Ne zamerite, visoko častiti rodoljub, ki ste veliko od lažnjivosti našiga sedanjiga pravopisa pisali, de Vam nekaj maliga odgovorim.

*) Lepo se zahvalimo verlimu »kmetovavcu« na Štajarskim za prijazno besedo, s ktero našo živinozdravilsko šolo svojim rojakam priporočuje. Lepo pa se zahvalimo tudi slavnemu vredništvu »Slovenskih Novín« v Celji, ki, kakor smo se vnovič prepričali, krepko podpira domorodno napravo, ktera bo vsim slovenskim kmetovavcam, če Bog srečo da, v velik dobiček. De bi pač vsi kmetovavci in vsi rodoljubi to reč dobro prevdarili in po svoji moči pripomogli, tako potrebno napravo berž berž na noge spraviti!

Vredništvo.